

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАХОВИХ МОВ

За останні десятиріччя особливості мов для спеціальних цілей (англ. *Language for Special Purposes*), або фахових мов (нім. *Fachsprache*), стали однією з пріоритетних проблем мовознавства. Питання специфіки мов професійної комунікації досліджується, зокрема, в роботах німецьких науковців, присвячених визначенню, класифікації та загально-лінгвістичному опису фахових мов (Л. Хоффманн, В. фон Хан, Х.-Р. Флук, Л. Дрозд, ін.).

Фахова мова розглядається як «функціональний стиль мови» [2, с.13], оскільки залежно від ситуації та наявних засобів вона виконує різні функції, що вимагають певного стилю, тобто використання особливих мовних засобів. Головне завдання фахової мови сформулював ще Вальтер фон Хан – «фахові мови передусім забезпечують комунікацію у робочій професійно-орієнтованій (технічній, науковій) сфері діяльності людини» [3].

Вживання терміну «фахова мова» у множині є правомірним через те, що за даними лінгвіста Е. Вюстера існує близько 300 різновидів фахових мов [1]. Ця цифра отримується в результаті горизонтального поділу фахових мов, тобто в залежності від того, в якій галузі знань вони використовуються. Відповідно, кількість фахових мов постійно змінюється, зростаючи із виникненням нового фаху чи нової спеціальності. Наприклад, з появою новітніх комунікаційних технологій зовсім нещодавно з'явилася фахова мова Інтернету.

Класифікація фахових мов за «горизонтальним» принципом, тобто на основі різноманіття галузей науки, в яких вони вживаються, і за їх особливим лексичним складом, є надзвичайно складним завданням.

Між одними фаховими мовами існує тісний зв'язок, а інші зовсім не схожі одна на одну. Тому, наприклад, німецький лінгвіст Л. Хоффманн при горизонтальному поділі фахових мов розташовує їх у ряд за шкалою їх лексичної та синтаксичної спорідненості, починаючи від мови гуманітарних наук, продовжуючи мовами технічних наук і завершуючи мовами точних наук: *художня проза – літературознавство – педагогіка – філософія – ... – економіка, сільське господарство – агрономія – тваринництво, ветеринарна медицина – ... – будівництво – ... – машинобудування – ... – електротехніка – ... – медицина – ... – хімія – фізика – математика.*

Незаповнені місця на шкалі означають, що сюди можна додати інші фахові мови, які мовознавець не брав до уваги у своїх дослідженнях.

Горизонтальний поділ фахових мов з точки зору їх змістовного й мовного навантаження, запропонований Л. Хоффманном, звісно, має недоліки, оскільки зв'язки між різними фаховими мовами сформульовано не досить чітко; можна лише зауважити, що більш схожими за лексичним складом є ті фахові мови, які стосуються близьких за фахом спеціальностей.

В свою чергу вертикальний поділ фахових мов є набагато складнішим за змістом і структурою, тому що внутрішня диференціація мови відбувається за

такими її аспектами як комунікативна ситуація, ступінь абстрактності та мовна реалізація. Існує декілька принципів вертикального поділу фахової мови.

Поділ фахової мови за трьома категоріями запропонував Вальтер фон Хан, який зокрема говорить про *теоретичну фахову мову* (мова науковців, дослідників; переважно у писемній формі; з високим ступенем абстрактності), *розмовну фахову мову* (мова фахівців, які спілкуються один з одним; середній ступінь абстрактності) та *робочу фахову мову* (мова працівників виробництва, керівництва та збуту в певній галузі; писемна або усна форма; нижчий ступінь абстрактності).

Такий підхід базується на різниці у «ситуаціях вживання мови, ступені її абстрактності, переважній формі використання (писемній чи усній), кола користувачів та різною віддаленістю від інших комунікативних актів». [3, с. 391] *Теоретична фахова мова* являє собою «найрегламентованішу форму фахової мови» з найвищим ступенем абстрактності і володіє відповідними формалізованими мовними засобами, що включають спеціальну термінологію, номенклатуру, символи і формули. *Розмовна фахова мова* використовується у типових комунікативних ситуаціях, в які залучені фахівці, а тому вони характеризуються як професійно-орієнтовними, так і загальнозживаними мовними засобами. Нарешті, *робоча фахова мова* використовується у сфері споживачів продукції певної галузі, вона визначається найменшим ступенем абстрактності і має найбільшу кількість загальних мовних засобів.

Така диференціація, здається, є прийнятною з практичних міркувань, але викликає певні зауваження, адже у визначенні різновидів фахової мови беруться до уваги різні критерії. Для розуміння теоретичної фахової мови наголошується її абстрактність, у визначенні розмовної фахової мови акцент робиться на її усній формі, а ознакою робочої фахової мови є коло людей, які нею спілкуються.

Іншу спробу вертикального поділу фахової мови зробив Л. Хоффманн, який скористався дуже схожими критеріями, а саме він зважав на такі мовні чинники: «ступінь абстрактності, зовнішня форма, сфера використання і користувачі» [4, с. 65]. На думку Хоффманна, фахову мову можна поділити на п'ять рівнів, яким він щоправда не дає конкретних назв, а просто позначає літерами А, В, С, D і Е, і на кожному з цих рівнів наводить відповідні критерії (див. Табл.1).

	Ступінь абстрактності	Зовнішня форма	Сфера використання	Користувачі
А	найвищий	штучні символи на позначення елементів та їх взаємовідношень	теоретичні загальні науки	науковці ↔ науковці
В	дуже високий	штучні символи на позначення елементів, природні мовні	експериментальні науки	науковці (інженери) ↔ науковці (інженери) ↔

		засоби на позначення їх взаємовідношень		науково-технічний персонал
C	Високий	природні мовні засоби з високою часткою спеціальної термінології і жорстко регламентований синтаксис	прикладна наука та техніка	науковці (інженери) ↔ науково-інженерне керівництво матеріального виробництва
D	Низький	природні мовні засоби з високою часткою спеціальної термінології і відносно вільний синтаксис	матеріальне виробництво	керівництво матеріального виробництва ↔ майстри ↔ спеціалісти (службовці)
E	дуже низький	природні мовні засоби з деякою кількістю спеціальних термінів і вільний синтаксис	споживання	представники матеріального виробництва ↔ представники торгівлі ↔ споживачі ↔ споживачі

Табл 1. Вертикальний поділ фахових мов за Л. Хоффманном

Класифікація Л. Хоффманна має перевагу в тому, що всі рівні фахової мови вирізняються за однаковими ознаками, але практичне її застосування є незручним, про що пише і сам науковець: «Такий чіткий розподіл рівнів зустрічається дуже рідко у конкретному мовному акті чи тексті» [4, с. 67].

Як бачимо, загальний вертикальний поділ фахової мови є непростим, тому різновиди рівнів фахової мови, їх кількість та практичну реалізацію найкраще досліджувати на прикладі окремої фахової мови.

Література:

1. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу. – Видво «Нова Книга», 2006. – 592 с.
2. Fluck, Hans-Rüdiger (1996): Fachsprachen: Einführung und Bibliographie. – 5., überarb. und erw. Aufl., Tübingen; Basel: Francke.
3. Hahn, Walther von (1983): Fachkommunikation: Entwicklung, Linguistische Konzepte, Betriebliche Beispiele. – Berlin, New York: Walter de Gruyter.
4. Hoffmann, Lothar (1998): Fachsprachen: ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. Halbband Berlin, New York: de Gruyter.